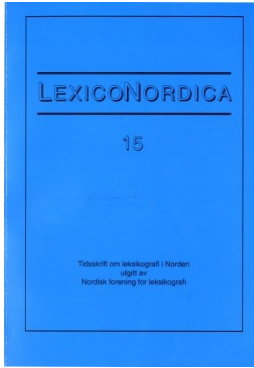

LexicoNordica

Forfatter:	Kalevi Koukkunen [Boken om vårt land 2 ¹ – en skandinavisk kulturhændelse]	
Anmeldt værk:	<i>Uppslagsverket Finland 1–5</i> . Redaktion Henrik Ekberg, Therese Leinonen m.fl. Redaktionsråd Bengt von Bonsdorff, Fabian Dahlström m.fl. Esbo/Helsingfors: Schildts Förlags Ab 2003–2007. 400 + 606 + 647 + 650 + 652 s.	
Kilde:	LexicoNordica 15, 2008, s. 245-259	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Kalevi Koukkunen

Boken om vårt land 2¹ – en skandinavisk kulturhändelse

Uppslagsverket Finland 1–5. Redaktion Henrik Ekberg, Therese Leinonen m.fl. Redaktionsråd Bengt von Bonsdorff, Fabian Dahlström m.fl. Esbo/Helsingfors: Schildts Förlags Ab 2003–2007. 400 + 606 + 647 + 650 + 652 s.

1. Kort inledning

Under åren 1982–1985 utkom encyklopedin *Uppslagsverket² Finland* på Holger Schildts förlag. Verket omfattar 9 000 uppslagsord och 2 143 sidor fördelade på tre band. Nästan 20 år senare, år 2003–2007, utgavs en förnyad upplaga i fem band på Schildts Förlags Ab. Detta verk (härefter förkortat *UVF*) upptar 12 000 uppslagsord på 2 955 sidor³.

Man kan jämföra omfånget med det nyaste finskspråkiga uppslagsverket *Factum* (2003–2005), som omfattar 70 000 uppslagsord, och *Nationalencyklopedin* i Sverige från 1980- och 1990-talen, som upptar så många som 170 000 uppslagsord. Antalet uppslagsord är naturligtvis inte något självändamål; viktigare är att de är välvalda. I *UVF* är urvalet av naturliga orsaker mer koncentrerat än i ett allmänt uppslagsverk som *Factum*, som behandlar många främmande ord, utländska orter och personer, utländsk historia och konst samt utländska djur och växter.

¹ Zacharias Topelius (1818–1898) läsebok för folkskolan, *Boken om vårt land*, utkom 1875. Boken behandlar Finlands historia och geografi på ett fosterländskt sätt. Den användes i skolorna till 1930-talet och 1981 utkom en 58:e oförändrad upplaga.

² Ordet *uppslagsverk* har två litet olika betydelser, dels kan det åsyfta uppslagsböcker i allmänhet, dels kan det avse encyklopedier (tidigare *konversationsordbok*). I artikeln *Uppslagsverket Finland* definierar verket sig självt som ett alfabetiskt speciallexikon över Finland.

³ Bakom verket står Föreningen finlandssvenska uppslagsverk som grundades 1969.

2. Till vem riktar sig *Uppslagsverket Finland*?

När det ges ut ett mångsidig svenskspråkigt uppslagsverk som behandlar enbart Finland och finländarnas historia, kultur och samhälle, undrar man givetvis vem detta verk riktar sig till.

Språket sätter begränsningar för vem som kan använda verket. Därför är det i första hand avsett för finlandssvenskar. Jag vet inte i vilken utsträckning uppslagsverket har marknadsförts i Skandinavien, men det lämpar sig även för svenskar, skandinaver och andra som klarar av att läsa svensk text. UVF kan användas av alla som är intresserade av finländska förhållanden eller som söker fakta om Finland.

Men det finns ytterligare en grupp som kan använda sig av uppslagsverket. I de finska läroverken och grundskolorna har många generationer barn fått undervisning i svenska. Därför riktar sig UVF också till finskspråkiga som kan läsa svenska. För mig som finskspråkig encyklopedist och lexikograf har det varit en angenäm upplevelse att använda UVF och att granska verket för denna recension! Min svenska har berikats med både nya och återupptäckta ord.

I UVF behandlas inte alls enbart finlandssvenska personer och företeelser utan största delen av uppslagsorden är allmänfinländska. Enligt förlagets beskrivning är uppslagsverket fokuserat på hela Finland, med en smärre slagsida åt det finlandssvenska. Detsamma gäller för övrigt för den biografiska uppslagsboken *Vem och vad* (från år 1920, 18 uppl. 2008), som inte bara koncentrerar sig på finlandssvenskar, utan uttryckligen presenterar även finskspråkiga personer. Inom de stora språkområdena behöver man inte ge ut verk om sitt land och dess folk på främmande språk, eftersom "alla" nuförtiden kan engelska. Men i Finland har det till och med getts ut kulturencyklopedier på engelska (*Finland: A Cultural Encyclopedia*), tyska (*Kulturlexikon Finnland*) och franska (*Finlande: une approche culturelle*) på förlaget Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (samtliga 1999). Verket finns inte på svenska.

Finlandssvenska familjer använder naturligtvis också allmänna encyklopedier. Förutom UVF behöver de till exempel Nationalencyklopedin eller någon annan svensk uppslagsbok och kanske någon encyklopedi på ett annat språk; tvåspråkiga familjer behöver även en finsk encyklopedi.

3. Tolv tusen adekvata uppslagsord

Även om det bara finns 12 000 uppslagsord i UVF utgör de ett balanserat urval. När man gör ett uppslagsverk måste man först besluta om proportionerna för uppslagsord från olika ämnesområden och sedan göra ett urval inom varje område. I encyklopedier finns det alltid en viss andel historiskt stoff, och enligt min mening är fördelningen mellan historiska och dagsfärska artiklar adekvat i UVF. Redan i det fjärde bandet av UVF (2006) finns exempelvis en artikel om politikern Alexander Stubb, men att han utnämndes till utrikesminister i Finland i april 2008 är naturligtvis något som kan införas först i senare upplagor.

Av följande slumpmässiga urval framgår att antalet uppslagsord är större i det nya femdelade verket än i den första upplagan av UVF. Ett streck (–) i den högra kolumnen i tabellen betyder att uppslagsordet finns i den nya upplagan men saknas i den äldre. Ett kryss (x) betyder att uppslagsordet finns redan i upplagan från år 1985.

UVF andra upplagan, band 5, 2007

UVF första upplagan, band 3, 1985

Utbildningscentret för utbildningssektorn	–
Utbildningsfonden	–
Utbildningsstyrelsen	–
utbildningsstödet	–
utdrag ur befolkningsdatasystemet	–
Utgrynnan	x
utkomststöd (hänvisningsartikel)	–
Utlandsfinländarparlamentet	–
utlandsföreningar (hänvisningsartikel)	x
utlänningslagstiftning	x
Utlänningsverket	–
utmärkelsestecken (hänvisningsartikel)	x
utmätning (hänvisningsartikel)	x
Utriainen, Raimo (1927–1994), skulptör	x
utrikes- och säkerhetspolitiska ministerutskottet	–
utrikesförvaltning	x
utrikeshandel	x
utrikesministeriet	x
utrikespolitik	x
Utrikespolitiska institutet	x
utrikesrepresentation	x
utrikesutskottet	–

Av de ovan presenterade uppslagsorden är ungefär hälften nya ord, sådana som inte finns i första upplagan av UVF. I den nya upplagan har

artikeln om *utlandsföreningar* blivit sämre, eftersom de olika föreningarna inte nämns, till skillnad från i utgåvan från 1985 där nästan 50 föreningar räknas upp, från *Suomi-Afganistan Seura* till *Suomi-Unkari seura*.

Artikeln *utmärkelsetecken* består i den nya upplagan endast av en hänvisning till artikeln *ordnar*, där det finns en detaljerad förteckning över utmärkelsetecken och två bilder med informativa bildtexter. Artikeln *Utrikespolitiska samfundet i Finland*, som fanns i upplagan från år 1985, har uteslutits ur den nya upplagan.

4. Urvalet av personartiklar med *Berg-* och *Lindberg* som exempel

Det är svårt att lägga till nytt material när man redigerar ett uppslagsverk, eftersom det betyder att man måste gallra bland de gamla artiklarna. Detta problem kommer särskilt tydligt fram när man ska välja, stryka och skapa balans bland personartiklarna. I båda upplagorna av UVF finns det ungefär lika många artiklar om personer vars efternamn börjar på *Berg-*. Till en del beror detta säkert på att vissa av personerna är historiska. Se nästa sida.

I den nya upplagan har fyra personer strukits: författaren John Bergh, skådespelerskan Alma Berglund, kemisten Konni Bergman och juristen Arne Bergroth. I deras ställe har tre nya personer tillkommit: ekonomen Tom Berglund, författaren och fiskaren Karl-Erik Bergman och läkaren Matti Bergström.

UVF andra upplagan, band 5, 2007

von Berg, Friedrich (1794–1874), militär
och ämbetsman

Berg, Karl Emil (1869–1921), militär

Bergbom, Kaarlo (1843–1906), teaterle-
dare och författare

Bergenheim, Edvard (1798–1884), kyr-
koman

Bergh, Edvard (1829–1903), jurist och
publicist

–

Bergh, Julius Immanuel (1810–1878),
skol- och kyrkoman

Bergholm, Axel (1841–1924), skolman
och genealog

–

Berglund, Paavo (f. 1929), dirigent

Berglund, Tom (f. 1951), ekonom

Bergman, Erik (1911–2006), tonsättare

Bergman, Göran (1919–1991), ornitolog

Bergman, Jukka (1896–1972), musiker
och fiolbyggare

Bergman, Karl-Erik (f. 1930), författare
och fiskare

–

–

Bergroth, Edvin (1836–1917), industri-
man

Bergroth, Elis (1854–1906), kyrkoman

Bergroth, Evald (1857–1925), läkare och
entomolog

Bergroth, Hugo (1866–1937), filolog

Bergroth, Kersti (1886–1975), författa-
rinna

Bergroth, Rolf (1909–1995), pianist

Bergstedt, Karl (1841–1915), läkare

Bergström, Matti (f. 1922), läkare

UVF första upplagan, band 3, 1985

x

x

x

x

x

Bergh, John (1872–1939), författare

x

x

Berglund, Alma (1874–1947), skådespe-
lerska

x

–

x

x

x

–

Bergman, Konni (1882–1942), kemist

Bergroth, Arne (1883–1969), jurist

x

x

x

x

x

x

x

–

Jag utvidgar jämförelsen till personer med namnet *Lindberg* och tar med också det finskspråkiga uppslagsverket Factum. Först kommenterar jag skillnaderna mellan de två upplagorna av UVF. Se nästa sida.

Uppslagsord	UVF, 2 uppl., band 3, 2005	UVF, 1 uppl. band 2, 1983	Factum, band 4, 2004
Lindberg, Alie (1849–1933)	x	x	–
Lindberg, Ann-Mari (f. 1935), författare	x	–	–
Lindberg, Björn, pomolog (hänvisningsartikel)	–	x	–
Lindberg, Carolus (1889–1955), arkitekt	x	x	x
Lindberg, Harald (1871–1963), botanist	x	x	x
Lindberg, Helge (1887–1928), operasångare	x	x	–
Lindberg, Håkan (1898–1966), entomolog	x	x	–
Lindberg, Johan (1837–1914), violinist	x	x	–
Lindberg, John (1884–1973), läkare	x	–	–
Lindberg, Magnus (f. 1958), en av Finlands mest kända nutida kompositörer	x	–	x
Lindberg, Otto (1835–1889), botanist	x	x	x
Lindberg, Pirkko (f. 1942), författare	x	–	x
Lindberg, Ralf (f. 1951), teknikforskare	–	–	x
Lindberg, Roger (1915–2003), företagsledare	x	–	–
Lindberg, Valter (1897–1976), statistiker	x	x	–
Lindberg, Werner (1852–1909), ingenjör och ämbetsman	x	x	–

I den nya upplagan finns fem personer som inte förekommer i den äldre versionen. Av dessa fem har två stycken utfört sitt livsverk före 1983, men uppträder ändå inte i den äldre upplagan av UVF. Kompletteringarna i upplagan av år 2005 beror knappast på att personerna skulle ha glömts bort i den tidigare upplagan, utan visar snarare på dynamiken i redaktionsarbetet; det är en fortgående process att utvärdera vilka personer som ska finnas med i en encyklopedi. Det är adekvat att ha med kommerserådet⁴ Roger Lindberg och ögonläkaren John Lindberg. Vid valet av personer är det viktigt att följa den encyklopediska traditionen

⁴ *Kommerseråd* avser i Finland en titel som förlänas av av landets president till bemärkta personer inom affärlivet.

att ta med personer från många områden och tider och inte bara sådana personer som är inflytelserika i dag.

Jag ställer mig aningen främmande till att Magnus Lindberg (f. 1958) förses med epitetet ”en av Finlands mest kända nutida kompositörer”; jag skulle ha placerat ett sådant omdöme inne i artikeltexten. Jean Sibelius (1865–1957) beskrivs för övrigt som ”komponist, den dominerande gestalten inom finländsk skapande tonkonst”, medan Kaija Saariaho (f. 1952) kallas ”en av Finlands internationellt mest uppmärksammade tonsättare”.

Fem av Lindbergarna är gemensamma för UVF och Factum. I UVF finns det nio Lindbergar som fattas i Factum, medan det i Factum finns en Lindberg som saknas i UVF. Jag har då inte räknat med de artiklar i Factum som behandlar personer från Sverige: konstnären Alf Lindberg (1905–1990), trombonisten Christian Lindberg (f. 1958) och teaterregissören Per Lindberg (1890–1944). Sådana artiklar förekommer inte annat än i undantagsfall i UVF.

I Nationalencyklopedin finns det så många som 34 artiklar om personer som heter Lindberg, av vilka endast en återfinns i UVF, nämligen botanisten Otto Lindberg. Skillnaden mellan lemmauppsättningarna i ett finsk, ett finlandssvensk och ett svensk uppslagsverk kommer väl till synes i *Lindberg*-artiklarna. Personer kommer inte in i uppslagsverk av sig själva, utan de väljs aktivt. Valen görs utifrån förslag av redaktörer eller medhjälpare, ibland också av läsare.

5. Omfattande historiska artiklar

Av någon orsak omfattar det första bandet av UVF bara 400 sidor, medan de följande banden är på över 600 sidor, tre av dem på omkring 650 sidor. Möjligen beror detta på en rädsla för utrymmesbrist i början av projektet.

Styrkan i UVF är förutom den mångsidiga lemmaselektionen att artiklarna är av varierande längd, och särskilt att det förekommer artiklar som är längre än vad encyklopediartiklar brukar vara. Även om antalet artiklar är rätt litet jämfört med många allmänna uppslagsverk innehåller artiklarna om de personer och företeelser som beskrivs all väsentlig information; artiklarna ger inte ett stympat intryck.

Signeringen av artiklarna varierar. Ibland kan en lång artikel vara osignerad, medan en kort är signerad. Ur de medverkandes synvinkel hade det förmodligen varit bättre om artikelskribenten framgått av initialer sist i varje enskild artikel och inte bara i verkets litteraturlista.

Det finns tiotals långa, utförliga artiklar i UVF. Allra mest omfattande är artikeln *historia*, vilket i UVF innebär Finlands historia. Denna artikel på över 16 sidor är i själva verket en klarsynt essä om de olika skedena i Finlands historia. Den är indelad i fem block: (1) Förhistoria, (2) Medeltiden, (3) Tiden 1523–1808, (4) Tiden 1809–1917 och (5) Tiden 1917–.

Artikeln *historia* innehåller ett stort antal hänvisningar till andra uppslagsord, sammanlagt 90 stycken, exempelvis *klubbekriget*, *Åbromantiken*, *nattfrosten* och *bankkras*. Det finns en artikel till om historia I UVF, nämligen *historia* som akademisk vetenskap.

Bilden av Finlands historia fördjupas avsevärt genom artiklarna om krig: *finska kriget* (nästan 1,5 sidor), *inbördeskriget* (3 sidor), *vinterkriget* (drygt 3,5 sidor), *fortsättningskriget* (nästan 3 sidor) och *lapp-landskriget* (drygt 1 sida). *Jägarrörelsen* behandlas på över 2 sidor, och även *infanteri*, *kavalleri*, *luftvärn* och *marinen* presenteras på ett bra sätt. Utmärkta exempel på omfattande historisk-samhälleliga artiklar är *emigration* och *immigration* samt *arbetarrörelsen*, *arbetslösheten* och *arbetsmarknaden* och flera andra uppslagsord som börjar på *arbetar-* och *arbets-*.

UVF innehåller också en bra allmän artikel om *partiväsen*. I den ingår hänvisningar till artiklar om olika partier och partigrupperingar. Artikeln om *Finlands kommunistiska parti* är över 3,5 sidor lång, artikeln om *Svenska Folkpartiet* 3 sidor och den om *Finlands Socialdemokratiska Parti* knappt 3 sidor. Artikeln *gräsrotsrörelser* som behandlar dagens medborgaraktivitet är intressant skriven. Artikel *kvinnorörelser* är 2 sidor lång, *kvinnovetenskap* något längre. Artikeln *kvinnoprästfrågan* är fortfarande aktuell, även om det var redan (eller först) år 1913 som den första kvinnan avlade examen i teologi i Finland!

I artikeln *historia* finns det bra litteraturhänvisningar i slutet av varje huvudavsnitt, och den som är intresserad av Finlands historia kan leta sig vidare till många olika källor. Likaså finns det två spalter med litteraturhänvisningar i artikeln *inbördeskriget*, med början från det sexdelade verket *Finlands frihetskrig år 1918 (1921–1925)* till *Terror och tragik: Helsingfors och Sibbo 1918* (2003). Det är tydligt att det uttryckligen är svenskspråkiga källor som upptas i litteraturförteckningarna i första hand, om sådana finns.

En av de källor som nämns i artikeln *Hornet* (jaktplan) är Hiilamo & Sipiläs bok *Aavelasku: dokumenttikirja vuosisadan suomalaisesta asekaupasta*⁵, vilket är ett av många exempel på den utmärkta sakkunsk-

⁵ 'Spöklandning: en dokumentärbok om finsk vapenhandel under ett sekel'

pen. Däremot upptar artikeln *Djurgårdsloppet* inte Geitel, Juurikkala & Talvities ingående historieverk *Kuolemankurvasta Moukaripörssiin: Eläintarhanajojen autokilpailut 1932–1963*⁶ (1993). I artikeln *filmkonst* nämns *Filmografia Fennica*, vilket är felaktigt eftersom verket heter *Suomen kansallisfilmografia* (dess systerverk är *Svensk filmografi*). Dessutom hade det varit motiverat att nämna Matti Rinnes biografi över läkaren Toivo Pihkanen, *Hesperian herra: Toivo A. Pihkasen elämä*⁷ (2004).

6. Behandlingen av vetenskap och konst

Till de bästa artiklarna i UVF hör likaså de som behandlar vetenskapsområden ur en finländsk synvinkel. Ett exempel är *biologi* (nästan 6 sidor), som presenterar delområdena *zoologi, botanik, experimentell biologi, genetik och biokemi, mikrobiologi* samt *cell- och molekylärbiologi*.

Artikeln om *språkvetenskap* upptar nästan 3 sidor och den om *språkvård* knappt 2 sidor; däremot är artikeln om *ortnamn* 3,5 sidor lång. Den nästan 1,5 sidor långa artikeln *finska språket* är en komprimerad beskrivning av finskans ljud- och formstruktur. Emellertid anges närmast grammatiska verk som källor både i den och i artikeln om språkvetenskap. Det hade varit bra att dessutom nämna några finsk- och svenskspråkiga ordböcker, eftersom sådana har en viktig position inom språkliga gemenskaper. Kanske det kunde finnas en artikel *ordböcker* i en uppdaterad version av uppslagsverket. Det finns det alltså inte nu; däremot finns det en artikel om *kokböcker*! I artikeln *språkvård* nämns i alla fall *Nykysuomen sanakirja* ('Nufinsk ordbok'), som därtill tas upp i en egen artikel liksom *Ordbok över Finlands svenska folkmål*. I jämförelse med artikeln *finska språket* är artikeln om *svenskan i Finland* överraskande lång, nästan 6 sidor. Den är indelad i avsnitten (1) *Dialekter*, (2) *Stadsdialekter*, (3) *Finlandssvenska* och (4) *Forskningen*.

Artikeln *filosofi* i första bandet är kompakt. Den omfattar ett par sidor, men ändå beskriver den på ett elegant sätt utvecklingen från filosofen Sigfrid Aronius Forsius (d. 1624) till Matti Häyry (f. 1956). Uppslagsordet *matematik* avhandlas på en knapp spalt, trots att matematiken brukar kallas världens äldsta vetenskap. Artiklarna *psykiatri* och *psykologi* omfattar knappa 1,5 sidor var. För uppslaget *humanistisk forskning*

⁶ 'Från dödskurvan till släggringen: Djurgårdsloppet från 1932–1963'. (Djurgårdsloppet var ett bilrace.)

⁷ 'Hesperias ledare: Toivo A. Pihkanens liv'. (*Hesperia* är namnet på ett psykiatriskt sjukhus i Helsingfors.)

ges snarare en historisk överblick än en beskrivning av dagens forskning.

Artiklarna om olika vetenskapsområden är lärdomshistoriskt mycket förtjänstfulla. De olika skedena i vetenskaperna förklaras koncist, och centrala forskare och inriktningar nämns. Många av inriktningarna tas även upp i egna artiklar. Tillvägagångssättet är helt riktigt ur en vetenskapshistorisk synvinkel: även om samtida forskare naturligtvis är mest synliga, har också äldre generationers forskare tagits med i uppslagsverket. I slutet av många artiklar presenteras föreningar inom området, och således presenteras exempelvis Finlands lärdomshistoriska samfund i artikeln *lärdomshistoria*.

UVF utgör också en beaktansvärd konstnärsmatrikel, även om förlaget givetvis inte kallar uppslagsverket matrikel. Många personer som inte förekommer i några andra källor tas upp. I UVF ingår omfattande presentationer av konstarter; längst är den nästan femsidiga artikeln *måleri*, som i själva verket kallas *måleri och skulptur*. I artikeln räknas över 200 konstnärer upp, och här finns hänvisningar till exempelvis *abstrakt konst* och *expressionism*. Nästan två sidor handlar om *grafisk konst*.

UVF är helt i särklass när det gäller att presentera finländska konstnärer, särskilt den yngre generationens konstnärer. Här presenteras tiotals konstnärer på ett initierat sätt, exempelvis målaren och konstkritikern Nina Björkman (f. 1968), målaren Saara Ekström (f. 1965), konstnären Juha Pykäläinen (f. 1953) samt foto- och videokonstnären Jouko Lehtola (f. 1963). Speciellt nämnvärt är att det finns en artikel om målaren Wladimir Schwertschkoff (1821–1888), som inte nämns i finska uppslagsverk eller i den första upplagan av UVF. Överraskande nog finns det en artikel om konstriktningen *brutalism* med Roparnäs kyrka i Vasa som exempel. Artikeln *fotokonst* är en koncentrerad framställning av fotografins historia och samtida strömningar.

Artikeln *musikhistoria* behandlar huvudsakligen finsk konstmusik, men redan i början av artikeln hänvisas läsaren till följande uppslagsord: *Finlands nationalopera*, *folkmusik*, *jazz*, *kyrkomusik*, *militärmusik*, *musikforskning*, *musikundervisning*, *opera*, *operett*, *populärmusik*, *radions körer och orkestrar* samt *Sibelius-Akademien*. På så sätt får läsaren en omfattande och mångsidig bild av musiken och musiklivet i Finland. Till detta kommer dessutom personartiklarna om enskilda konstnärer. Artikeln *populärmusik* är för övrigt speciellt omfattande med sina drygt 7,5 sidor; efter den följer den kulturhistoriskt utmärkta artikeln *populär-
underhållning*. Motsvarande omfångsrika översikter finns också i artiklarna *arkitektur* (5 sidor), *teater* (drygt 5 sidor) och *filmkonst* (drygt 2,5 sidor).

Uppslagsorden omfattar också namn på konstverk, speciellt böcker, vilket är mycket nyttigt och ger encyklopedin ett mervärde. Bland de verk som tas upp finns *Hårda tider* (av Karl August Tavaststjerna) och *Sju bröder* (Aleksis Kivi) samt diktsamlingarna *Septemberlyran* (Edith Södergran) och *Staden med de tusen lindarna* (Georg Kåhre). Också teoretiska verk som Hans Ruins litteraturvetenskapliga undersökning *Poesins mystik* finns med.

7. Finland och Europa i uppslagsverket

UVF avspeglar på ett åskådligt sätt EU och det europeiska. Förutom de centrala artiklarna om *Europaparlamentet* och *Europaparlamentsval* ingår tio artiklar där första delen av uppslagsordet utgörs av adjektivet *europeiska*.

Uppslagsord som börjar på Europeiska

Europeiska centralbanken
Europeiska ekonomiska och sociala kommittén
Europeiska gemenskapernas domstol
Europeiska investeringsbanken
Europeiska kommissionen
Europeiska ombudsmannen
Europeiska revisionsrätten
Europeiska unionen
Europeiska unionens regionkommitté
Europeiska unionens råd

Realia om Finland ges via artiklar om landskap, län, städer, kommuner och naturligtvis om naturgeografi. De administrativa gränserna flyttas ständigt, vilket innebär att ett av ämnena för en kommande revision av uppslagsverket redan är klart. Artiklarna om kommunerna följer alla samma form. Den mest omfattande av dem är *Helsingfors* som upptar 6 sidor. Artikeln om Åland (drygt 7 sidor) är utformad enligt samma mönster. Båda artiklarna är illustrerade med eftertanke. UVF tar upp åtminstone följande utländska städer: S:t Petersburg, Stockholm och Tallinn.

UVF presenterar också de finländska djuren och växterna på ett utomordentligt ingående sätt. Huvudartiklarna är *djurvärlden* (knappt 3 sidor) och *växternas utbredning* (4 sidor), men det finns även många artiklar om olika arter, såsom *harar*, *huggorm*, *läderlappar* och *spovar*. Artikeln *husdjur* består av hänvisningar till artiklarna *boskapsraser*, *fjäderfäproduktion*, *fårproduktion*, *hundar*, *hästar*, *katter*, *nötkreatur*, *päls-*

djursuppfödning, renar och svinproduktion. Av de enskilda växtarterna presenteras till exempel *hästhov, maskros* och *smörblomma*. Sädesslagen tas upp i samband med artikeln *jordbruk*; det finns alltså inte några egna artiklar om vare sig havre, råg eller vete.

Artikeln *finsk-ugriska folk* behandlar folk som är besläktade med finnarna. Däremot finns det inte någon egen artikel om finsk-ugriska språk, utan de presenteras i artiklarna *finska språket* och *östersjöfinnar*. Artikeln *samer* utgör en relativt omfattande artikel, i likhet med *samiska*.

Finsk och finlandssvensk folkkultur presenteras i många artiklar. Den etnologiskt förtjänstfulla artikeln *jul* på nästan 3,5 sidor delas efter inledningen in i följande avsnitt: *julmat, julgubben och jultomten, julgran, julklapp* och *julfredens utlysande*⁸. Till artikeln hör sex välvalda bilder. Det finns också en utförlig artikel om *påsk* på nästan 2,5 sidor. Artikeln *Halloween* beskriver ett exempel på amerikansk kultur som har spridit sig också till Finland.

UVF fungerar också som ett uppslagsverk om idrott eftersom verket redogör för olika idrottsformer, idrottsgrenar, idrottsföreningar och idrottare samt naturligtvis för friidrottslandskampen Sverige–Finland. Den längsta artikeln som handlar om löpning innehåller många underpunkter. Det finns tiotals andra uttömmande artiklar om idrott, från *backhoppning* till *skidsport*, för att inte tala om *motorsport*.

8. Framställningssätt och illustrationer

I artiklarna förkortas uppslagsordet med begynnelsebokstav och punkt. I artikeln *Jansson, Tove* står det exempelvis: ”Den första muminserien Muminrollet och världens undergång började J. teckna för Ny Tid 1947.” J. betyder här *Jansson* och avser uttryckligen Tove Jansson. Ibland kan förkortningen syfta på ett flerordigt uppslagsord. I meningen ”F. ger ut tidskrifterna *Språkbruk* och *Kielikello*...” står F. till exempel för *Forskningscentralen för de inhemska språken*. Förkortningarna används naturligtvis av utrymmesskäl och de har under många årtionden varit tradition i encyklopedier. I många uppslagsböcker, uppslagsverk och ordböcker har man emellertid frångått kondensering och skriver ut hela uppslagsordet.

⁸ Det står uttryckligen *julfredens utlysande*, inte *utlysande av julfreden*, som är den gängse benämningen.

Ibland är en artikel en såkallad hänvisningsartikel, det vill säga en artikel som bara hänvisar till en annan artikel, exempelvis *dialysbehandling*, ► njursjukdomar. Det kan också finnas fler än en hänvisning i en artikel, såsom i *trafik*, där läsaren hänvisas till *biltrafik*, *busstrafik*, *båttrafik*, *järnvägar*, *kanaler*, *kommunikationer*, *lastbilstrafik*, *luftfart*, *metro*, *sjöfart*, *spårvägar*, *taxitrafik* och *vägväsen*. Rekordmånga hänvisningar finns i artikeln *brottslighet*, som utgörs av hela nitton hänvisningar från *abort* till *våldsbrottslighet*.

Illustrationerna i UVF kan bara beskrivas som imponerande: många av artiklarna innehåller rikligt med välåtergivna färgfotografier, exempelvis finns det så många som nio fotografier i artikeln *arkitektur*. Speciellt värdefulla är de många historiska bilder som redaktionen har bemödat sig om att söka fram i arkiven. Bilder och bildtexter utgör organiska helheter. I bildtexterna kommer det ofta fram någon ny eller komprimerad synpunkt på uppslagsordet. Sålunda ingår det i artikeln *cyklar* en bild där två cykelägare poserar med sina cyklar med en bil i bakgrunden: ”Att äga en cykel var en källa till stolthet under decennierna mellan världskrigen... För de flesta var en egen bil någonting ouppnåeligt.” Det är bara synd att det inte ges några närmare uppgifter om platsen; som bildkälla anges endast Ekenäs stad.

Bildtexten till porträttet av Finlands nationalskald Johan Ludvig Runeberg (1804–1877) kan säkert intressera också svenskar: ”... Han var ytterst uppbyren även i Sverige, där Elgskyttarne och Fänrik Ståls säger ända in på 1950-t. var obligatorisk läsning i folkskolorna”. Även bildtexterna om kommuner och städer är mycket informativa.

9. Brister?

Vad saknas i UVF? Som bekant är det en fråga om ett visst godtycke vilka artiklar som finns med och vilka som utelämnas. Jag saknar i alla fall en artikel om musikredaktören Cay Idström (1917–2005), som under flera årtionden berättade om underhållningsmusik i radio. Och var finns Lisbet Landefort (f. 1925) som i nästan 30 år arbetade som regissör för den svenskspråkiga radioteatern och har skrivit självbiografin *Peka inte på regnbågen?* Filmregissören Roland af Hällström är med i UVF, men av någon orsak finns inte hans son med, den meriterade teaterregissören Arto af Hällström (f. 1952).

Den svenske historikern Stig Jägerskiöld (1911–1997) borde också ha haft sin plats i ett finländskt uppslagsverk eftersom han har skrivit en betydande biografiserie om marskalk Mannerheim. Artikeln om sångar-

tisten och kapellmästaren Georg Malmstén hade kunnat vara mer specifik. Att Max Jacobson 1990 fått hederstiteln *minister* nämns inte. Läkaren Ranon Rimóns förnamn är felstavat; den korrekta formen är *Ranan*. De släktartiklar om bland annat Castrén, Creutz, Donner och Ehrnrooth som fanns i den första utgåvan av UVF har förargligt nog strukits i den nya utgåvan.

Den över 6 sidor långa artikeln *litteratur* nämner kort *barnlitteratur* och *ungdomslitteratur*, men några egna artiklar om dessa ämnen finns det inte. Märkligt nog finns det inte heller några artiklar om *barnkultur* och *ungdomskultur*. I en nyutgåva borde artiklarna *klimatförändring* och *utsläppshandel* också läggas till.

Den 1,5 sidor långa "huvudartikeln" *Finland* är problematisk. Den består bara av de rätt korta delarna *Namnet*, *Läge och naturgeografi*, *Befolkning och bebyggelse*, *Näringsliv* samt *Författning och förvaltning*. Inom dessa delar finns hänvisningar, exempelvis hänvisar *Läge och naturgeografi* till specialartiklarna *berggrund och ytformer*, *sjöar och vattendrag* och *skärgården*. I samband med artikeln finns en tabell över nyckeltal.

Allmänna encyklopedier är vanligen humanistiskt inriktade, medan teknik får mindre utrymme. Detta gäller också för UVF. Det finns en komprimerad översikt om IT i artikeln *informationsteknik*, där de båda IT-pionjärerna Linus Torvalds och Johan Helsingius nämns. UVF upptar några av informationssamhällets nyord, såsom *distansarbete* och *e-handel*. Däremot saknas *textmeddelande* och *sms*, och inte heller finns det några uppslagsord som börjar på *nät-* eller *webb-*.

Texten i UVF är utomordentligt noggrant skriven, redigerad och korrekturläst. Det är bara några enstaka fel jag fått syn på: i artikeln *De stupades dag* finns en hänvisning till Heikki Ojas bok *Aikairja* (i st.f. *Aikakirja*⁹), och i den omfattande artikeln *måleri* anges som en av källorna verket *Suomen taidetta*¹⁰ 1940–75 av I. Rácz och L. Peltola; den förste författaren heter i verkligheten Rácz. I källförteckningen till artikeln *ungfinska partiet* (band 5) är namnet på Isto Mikkonens verk felstavat: *Polittisesta vallasta sanan valtaan*¹¹ i stället för *Poliittisesta ...*

⁹ 'Tidbok'; sammansättning av *aika* 'tid' och *kirja* 'bok'

¹⁰ 'Finsk konst'

¹¹ 'Från politisk makt till ordets makt'

10. En rik nationell kultur

Utgivningen av Uppslagsverket Finland är ett kraftprov och en kulturgärning. Verket fortsätter en gedigen tradition av finska – och nu även finlandssvenska – encyklopedier. Projektet har tränat upp kompetenta medarbetare, som delvis även har valt ut och bearbetat ett urval av egna uppslagsord. Förhoppningsvis får vi snart en reviderad nätversion av UVF som sedan uppdateras kontinuerligt.

I den svenska Nationalencyklopedin visar ordet *national* på den betydelse och den ställning det verket har. *Otavan Iso Tietosanakirja* som utkom i Finland på 1960-talet har å sin sida det latinska tilläggsnamnet *Encyclopaedia Fennica*. Jag tror att Uppslagsverket Finland för sin del kan stärka den finlandssvenska identiteten och även hjälpa läsarna att komma till insikt om den nationella kulturens värde och rikedom.

Litteratur

Factum – Uusi tietosanakirja 1–8 (egentlig stavning: *factum – Uusi tietosanakirja*) 2003–2005. Päätoimittaja Juha Honkala. Espoo: Weilin+Göös Oy.

Finland: A Cultural Encyclopedia 1999. Editor-in-chief Olli Alho. Editors Hildi Hawkins, Päivi Vallisaari. 2. edition. Finnish Literature Society Editions 684. Helsinki: Finnish Literature Society.

Nationalencyklopedin (1–20) 1989–1996. Ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av Statens kulturråd. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB.

Översättning från finska: Martina Huhtamäki

Kalevi Koukkunen
Filosofie licentiat
Sockkärrsvägen 5B 33
SF-02760 Esbo